

Nem szóltam semmit, csak éreztem, hogy ezen a dalon megperdül számomra a világ, helyesebben megteremtődik az a része is. Feltáru, amiről addig nem is tudtam, hogy van. Holott fogalmam sem volt arról, mi az, hogy fáj, mi az, hogy el vagy hagyva, mi az, hogy csók. Ez a dal volt a szabadság, a kiszabadulás onnan, ahol élek, ez a dal volt az iránymutatás, hogy lehet másképpen, s hogy az a másképpen nem más, mint a radikális szembenállás azzal, ami van.

Kiss Tibor Noé

A káosz féktelen szabadsága

A ZENE NYUGATRÓL JÖN

Apám szerint a miénk volt a legjobb videómagnó a lakótelepen. Elegáns fekete doboz, digitális kijelzővel, apró gombokkal. Panasonic, japán minőség, minimalista dizájn, tekerőtárcsa, PAL, SECAM. Egy nyugatnémet magazin tesztjén negyedik helyen végzett az 1986-ban piacra dobott videólejátszók között. Az újságot a dohányzóasztal polcán tartottuk, apám büszkén mutogatta minden vendégnek. A használati utasításból [Bedienungsanleitung] egy szót sem értett senki a családból, hónapokig tartott, mire rájöttünk, hogyan lehet beállítani rajta az időzített felvétel módot. Ceruzával írtuk fel a kazettákra a filmcímekeket. Kitértük a biztonsági reteszt, aztán polimerszalagot ragasztottunk a helyére, ha le akartuk róla törölni a felvételeket.

A videómagnót Svájcban vettük, amikor 1987-ben meglátogattuk a rokonainkat. A sárga Wartburggal minden parkolóban megálltunk, hogy hűtsük a motort, a nyugatnémet nyugdíjasok elnéző mosollyal bámultak ránk a Volkswagenekből. Apám egy idő után nem bírta a nyomást, és letértünk az autópályáról a kisebb forgalmú, lassabb autóutakra. Tuttlingen, Donaueschingen, Titisee, egymást követték az olyan települések, amelyekről azelőtt soha nem hallottunk. A rokonaink 1981-ben disszidáltak az országból. A nagynéném a jugoszláv–osztrák határon szökött át, miközben nagybátyám a szurkolói géppel kiutazott a Svájc–Magyarország vb-selejtezőre [2:2, 1981. április 28., Luzern, Allmend stadion, gólszerzők: Sulser [2], ill. Bálint, Müller], majd a meccs után meglépett a csoporttól, a család később Bazelban egyesült. Mi nehezebben jutottunk el hozzájuk a német mellékutakról. Miután harmadszor is eltevedtünk, apám követni kezdett egy svájci rendszámú autót, ami végül elvezetett bennünket a határállomáshoz. A barátságtalan svájci határőrök darabokra szedték a Wartburgot, de anyám könyörgése meghallgatásra talált, a nagynénémnek ajándékba vitt Neoton Família-lemezek túléltek az utazást.

A Wartburgban Kitt géphangja szólt hozzánk, az erdőben láthatatlan ragadozók voltunk, a bőrünk alatt áthatolhatatlan páncél. Utáltuk a vietkongokat és a politikusokat, Sylvester Stallone szikrázó szemei voltak. Az újra és újra átmásolt kazettákon egyre homályosabb lett a kép, a hangfoszlányokból alig értettünk valamit. Rongyosra néztük a kedvenc filmjeinket, a végén már az alámondásos filmekre is ráfanyalodtunk. „Fogd be a pofádat, vagy be akarsz feküdni abba a koporsóba, amit húzol?” [Django, 1966]. A legnagyobb hatással mégis az a videókazetta volt ránk, amelynek a címkéjén

mindössze annyi szerepelt: MTV [ejtsd: emtívi]. Az egész anyám ötlete volt. Miközben engem apám egyik autózsalonból a másikba vitt, hogy Audi- és Volvo-prospektusokat gyűjtsék, anyám úgy próbálta ki a videómagnót, hogy a nagynénémék bázeli lakásában felvette a kedvenc számait az MTV-ről.

A 180 perces kazettán a nyolcvanas évek közepének legnagyobb slágerei szerepeltek, az első húsz klip sorrendjét egy időben kívülről tudtam. A gulyáskommunizmus lakótelepi sivárságában nem ehhez szoktunk, New York, Los Angeles, Párizs, ezek voltak a forgatási helyszínek. Gyerekként lenyűgöztek a fülbemászó refrének, a színes ruhák, az évtized tökéletes férfi- és nőideáljai, de legfőképpen a klipekből áradó szabadság. A korszak zenei sokszínűsége csak utólag látszik, a *Walk Like an Egyptian* [The Bangles], a *Venus* [Bananarama] vagy a *Karma Chameleon* [Culture Club] számomra megmaradt bájos kis popdalkák, a Pet Shop Boys, a Duran Duran vagy az Orchestral Manoeuvres of Dark hatása ugyanakkor máig tovább él a különböző szintipop műfajokban. [A Depeche Mode élt akkor és él ma is.] Ikonikus alakként tűnt fel a színen Falco a *Rock Me Amadeusszal* [egy újabb helyszín: Bécs!], és hol voltunk még akkor az *Out of the Dark* [1998] sötét zsenialitásától. A VHS-kazetta egyik legutolsó száma volt az abszolút csúcspont: a *Princes of the Universe*, a Queen-től. Abban a dalban minden megvolt, ami miatt a Queen – számomra – minden idők legnagyobb zenekara. Már-már metálos lendület, összetett témák, Freddie Mercury hangja és karizmája. Akkor még nem tudtuk, hogy egy évvel később az énekest HIV-pozitívként diagnosztizálják majd. A halálhírének napján síri csend volt a panellakásban, apámat soha nem láttam még olyan szomorúnak, mint azon az estén.

*

1988, ugyanaz a kilencedik kerületi lakótelep. A haverjaim kölcsönadnak egy magnókazettát, amire ceruzával írták fel az összes infót, de a poénból kitalált zenekarnév [*Marcangolók*] és a kitalált számcímek [*A kőbaltás ember és társai*] alatt még olvashatók voltak a kiradirozott feliratok: Ossian, *Acélszív*. Ettől a naptól kezdve elnyelt a metálzene végtelen bugyra és mocska, romantikája és lázadóhajlama, konzervatívítása és nihilizmusa. Tetszett, hogy a műfaj a társadalmon kívülséget szimbolizálta, valami konok, őszinte dacot a kommersz, racionális, de leginkább képmutató világgal szemben. És mennyi formája volt az ellenállásnak! Lázadás volt a bőrdzseki [heavy metál], a hajlakk [glam rock], a véres trancsír [death metál] és az okkultista szimbólumok [black metál] használata is.

Kamaszkoromban néhány év alatt végigpörgettem a legfontosabb metálirányzatokat, így jutottam el a klasszikus heavy metálon keresztül a thrash metálig, majd onnan a doom/death/black/industrial zúzásokig. A legtöbb időmet a zenehallgatás töltötte ki, kiegészítve az újság-és fanzine-olvasással, a lemezboltokba járással [Headbanger, Elektromos Krokodil, Metál Bunker, Solaris]. Minden műfajból fel tudnék sorolni olyan lemezeket a nyolcvanas-kilencvenes évek fordulójáról, amelyeket néha ma is meghallgatok, időtállóknak érzek. [A teljesség igénye nélkül: Iron Maiden: *Somewhere in Time*; Slayer: *South of Heaven*, Sepultura: *Arise*; Atheist: *Unquestionable Presence*; Obituary: *Cause of Death*; Carcass: *Necroticism*; Death: *Human*; Cynic: *Focus*; Soundgarden: *Badmotorfinger*; Alice in Chains: *Dirt*; Godflesh:

Pure; Anathema: The Silent Enigma; Faith No More: Angel Dust; Voivod: Dimension Hatröss; Jane's Addiction: Ritual de lo Habitual; Danzig: III.

„Metálosnak lenni” bizonyos értelemben meghatározta az identitásomat, de az azonosulástól messze jártam. A külsőségekkel soha nem tudtam mit kezdeni, műbőrdzsekim nem volt, ahogy fehér, magasszárú tornacipőm sem. A kedvenc zenekaraim logóját egyszer felrajzoltam filctollal egy farmerdzseki hátára, de nevetségesnek éreztem magamat benne [az osztálytársaim is annak tartottak]. Nem akartam pogózni, nem ittam sört, és soha nem tudtam kimondani azt a szót, hogy fémzene vagy banda. A kezdetektől fogva izgattak a műfaj határterületei. Vágtázó Halottkémek, Leukémia, Godflesh, Suicidal Tendencies, Jane's Addiction, Rage Against The Machine – csak néhány olyan zenekar, amely zeneileg gyengébb-erősebb szálakon kötődött ugyan a metálhoz, de a szellemisége már távolabb állt a műfajtól. A zenék beszerzése akkoriban elég bonyodalmas volt: soha nem felejttem el azt a napot, amikor a szüleim 1990 körül bevásárlókörrútra mentek a Mariahilfer Strassére. Az indulásuk reggelén azért könyörögtem anyámnak, hogy mindenképpen vegye meg valahol a Faith No More *The Real Thing* albumát, miután – az akkor már a lakótelepünkön is fogható MTV-n – leesett állal néztem az *Epichez* készített videóklipet. Egész nap izgatottan vártam az estét, hogy a szüleim végre hazajöjjenek. A reményteli vágyakozás vége az lett, hogy kaptam anyámtól egy tábla Toblerone csokoládét.

*

1993 őszén aztán én is eljutottam Bécsbe [saját jogomon], miután megnyertem a Metal Hammer Magazin és a Headbanger lemezbolt közös verspályázatát. A nyereleményem – néhány műsoros kazetta mellett – az volt, hogy elkísérhettem a bolt vezetőjét, Vörös Zolit az egyik beszerzőkörútjára. Egy ismerős, de érthetetlen közjáték [az osztrák határőrök darabokra szedték Zoli kocsját Hegyeshalomnál] után két bécsi lemezboltban is eltöltöttünk néhány órát. Hihetetlen élmény volt olyan lemezek között böngészni, amelyekről addig legfeljebb csak olvastam, de Budapesten nem lehetett azokat beszerezni. Néha úgy éreztem magam, mintha a paradicsomban lennék, majd rögtön emlékeztettem magam arra, hogy összesen két albumra van pénzem. A kirándulás mégsem az első bécsi kávé vagy a lemezboltok elképesztő kínálata miatt jelentett fordulópontot az életemben.

Bécsben sikerült megvennem a Neurosis *Enemy of the Sun* című albumát. Akkoriban [tizenhét évesen] egyre inkább komikusnak tartottam a metálzenekarok vértől csöpögő, koponyás-csontvázas képi világát, a Neurosis-borítóban azonban volt valami iszonytató. Egy mumifikálódott katona, a kezéről hiányoztak az ujjak, körülötte lángok. Egymás után kétszer-háromszor is meghallgattam a cédét, de az égvilágon semmit sem tudtam kezdeni a zenével. Két évnek kellett eltelnie ahhoz, hogy megértsem. Emlékszem az éjszakára, amikor ismét megpróbálkoztam az albummal. Ültem a pestlőrinci szobámban, és mintha belém költözött volna valami abból az energiából, abból a látásmódból, amit a Neurosis képviselt. Újra és újra végighallgattam az albumot, átadtam magam a zsigerekre ható, felszabadító sötétnek. Könyörtelen, radikális, kompromisszummentes zene, az igazi lázadás. Nyolc-tízperces, aprólékosan komponált és hangszerelt számok, amiket bármikor maga alá temethet valami iszamos

örvénylés, a káosz féktelen szabadsága. Felkavaró, radikális gesztusok, amelyekről sokáig azt sem tudtam, hogy léteznek. Ültem az asztali lámpa halvány fényében, az olajkályhaszagban. Remegett a ház, mélységek nyíltak a padlón, a falakban, bennem. Tudtam, hogy minden végleg megváltozott.

Kollár-Klemencz László

Hogyan veszítettem el a csendet

Sokáig csend vett körül, aztán egyszer csak tudtam járni, megindultam a rádió felé, és a kiszűrődő zene ritmusára nyomogatni kezdtem a csontszínű gombokat.

Korán kezdődött. Első emlékem, hogy állok Kovács Jancsiéknál, akinek apja vagy az udvaron, vagy a kocsmában hegesztett, anyukájára a mosógép mellett állva emlékszem, ahogy néz bele a forgó centrifugába, ami egyre jobban rázza izmos, rövid, meztelen alkarjait, próbálja megtartani a tébolyodott gépet, műanyag színes otthonkájának ráncai remegnek, bámulja a ruhaörvény fenekét, közben mi, gyerekek, Jancsi, Éva, Emese, a szomszéd kislány meg én az egyik szobában játszunk, a kazettás magnómon Beatles-dalokat hallgatunk, a földön kártyák, tarsasjáték darabjai, nyakamban egy seprű, és halandzsa nyelven énekelem: *ic pin a hardéznájt*, pengetve a cirokseprű száljait. A gyerekek meg néznek fel rám a padlóról, és valamelyeik azt mondja: ez milyen jól megy neked!

Akkoriban állandóan hurcoltam magammal a hanglejátszó készülékeimet és mindenhová zenével mentem, a szomszédban is alakult egy kisebb gyerekzsúr, ahová már az Unitra lemezjátszómmal érkeztem, és bakelitekről ment a zene, *A kenguru* című film zenéje, Abba, Fonográf..., az egyik lány mellém ült, és dicsérte a lemezjátszót, hogy milyen színes, igen színes volt, átlátszó kék a fedele és narancssárga a doboza, a fedelébe volt beépítve a hangszóró, amiből jött a zene.

Sztereó! Mondtam a lánynak, ő meg csak nézte a kék műanyag fedélbe ragasztott egyetlen ovális kis hangfalat. Szereó? Kérdezett rá, egy hangfallal? Szereó, mondom, kicsit zavarba jöttem, hogy a lány jobban ért hozzá, és azt válaszoltam, hogy ez egy egyhangfalas sztereó, úgy sztereó, hogy egy, a lány meg csak bólogatott kerek szemekkel, és odébb ment.

Hangszert is adott a család a kezembe, hegedűt, amivel a nővérem törte elöttem a jeget, csapkodta a szomszédok jószándékú hallását és fáradt ütemérzékét, ha hazaértek a munkából, vagy otthon maradtak. Évekig kell húzni a hegedűt, hogy ne legyen bántó a hangja, és ezeket az éveket egy egész házközösség kénytelen túrni, amióta világ a világ. Nekem egy év volt ismerkedni ezzel a hanggal, utána én is kezembe kaptam egy hegedűt, hogy tanuljak rajta. Úgy könnyebb volt, ha ketten egyszerre játszottunk, nekem könnyebb volt, de neki nem. A nővérem akkorra már komolyan tűnő darabokat játszott, én meg csak huzogattam a vonót, az a kéztartás, a hangszer, hogy a vállamon, a vállap, hogy jól simuljon, rettentően nyomta a nyakam,